

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/ Issue 12 (Eylül/ September 2023), s. 349-362.
|| Geliş Tarihi-Received: 22.08.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 17.09.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1348092

Âşık Veysel'in Şiirlerinde Dinî Tasavvufi Bir Unsur Olarak Toprak*

Soil as a Religious Sufi Element in Âşık Veysel's Poems

Hakan TIKDEMİR**

Öz

Toprak, insanlık tarihi boyunca kutsal bir değere sahip olmuştur. Birçok kültürde hayatın kaynağı olarak kabul edilmiş, insanlar tarafından korunması ve saygı gösterilmesi gerektiğine inanılmıştır. Türkler arasında toprağın kutsallığı İslamiyet ile birlikte korunmuş, tasavvuf anlayışı ile anlamı genişletilmiştir. Toprak unsuru, dinî tasavvufi açıdan yüklenen pek çok anlam ile beraber âşıklık şiir geleneği içinde yüzyıllar boyunca işlenmiştir. Toprak unsurunu şiirlerinde dinî ve tasavvufi yönleri ile ele alan ve geleneği temsil eden âşıklar arasında Âşık Veysel (1894-1973) bulunur. Şiir söyleyerek insanlara dinî ve tasavvufi düşüncelerini motifler aracılığıyla yansıtan Âşık Veysel'e göre toprak, insanın köklerinin bulunduğu aynı zamanda ölümden sonra döneceği yerdir. Allah'a olan teslimiyetin ve sadakatin göstergesidir. İnsanın arayışına yol açar, kendine ve yaratıcısına dönüşünü sağlar. Vuslat için çıkılan yolculukta yol gösteren bir mürşittir. Allah'ın rahmet ve bereketinin neticesi olarak tabiatın dengesini kurar, ürün verir, yedirir, içirir. Çalışkan insana kollarını açarak onu bağrına basar, emeğine karşı cömert davranır ve alın teri ile kazanılan kazancın helal olmasını sağlar. Âşık Veysel, doğumundan ölümüne kadar her zaman yanında durup kılavuzluk eden bu mürşidine "sadık yâr" ve "dost" olarak seslenir. Çalışmada, Âşık Veysel'in toprak unsuruna yer verdiği şiirlerinin tamamı ele alınmıştır. Belirlenen dize veya dörtlükler, toprağın dinî tasavvufi yönlerini vurgulamak amacıyla bağlamına uygun bir şekilde yaratılmış; ölüm; nefis; ilahi aşk, seyri sülûk ve teslimiyet; mürşit; hayat, rahmet ve bereket; çalışkanlık, emek ve helal rızık imgeleri altında incelenmiştir. Bu sayede, diğer çalışmalardan ayrılarak Âşık Veysel'in şiirlerdeki toprak unsurunun dinî ve tasavvufi anlamları üzerine daha derinlemesine bir inceleme sunulmuştur. Şiirlerin insanın kendisiyle, toplumla, tabiatla ve Allah ile ilişkisini anlaması noktasında yol gösterici olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşık şiiri, toprak, din ve tasavvuf.

Abstract

Soil has had a sacred value throughout human history. It was accepted as the source of life in many cultures and it was believed that it should be protected and respected by people. Among the Turks, the sanctity of the land was preserved with Islam, and its meaning was expanded with the understanding of Sufism. The earth element, along with many religious and mystical meanings, has been used in the minstrelsy poetry tradition for centuries. Âşık Veysel (1894-1973) is among the minstrels who deal with the earth element in their religious

* Bu çalışma yazarın hazırlamakta olduğu doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: hakan.tikdemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6248-6240.

and mystical aspects in their poems and represent the tradition. According to Âşık Veysel, who reflects his religious and mystical thoughts to people through motifs by singing poetry, soil is the place where man's roots are located and where he will return after death. It is a sign of submission and loyalty to Allah. It leads to man's search and enables him to return to himself and his creator. He is a mentor who guides the journey towards reunion. As a result of God's mercy and blessings, it establishes the balance of nature, produces crops, provides food and drink. He embraces hard-working people with open arms, treats them generously towards their efforts, and ensures that the earnings earned through hard work are halal. Âşık Veysel calls this mentor, who always stood by him and guided him from birth to death, as his "faithful companion" and "friend". In this study, all of Âşık Veysel's poems that mention the element of soil have been examined. The identified lines or quatrains have been analyzed under the themes of creation, death, ego, divine love, spiritual journey and submission, guide, life, mercy, blessing, hard work, labor, and halal sustenance in order to emphasize the religious and Sufi aspects of soil in their context. Thus, a more in-depth examination of Âşık Veysel's poems regarding the religious and Sufi meanings of the element of soil is presented, setting it apart from other studies. It has been determined that the poems guide people in understanding their relationships with themselves, society, nature, and God.

Keywords: Minstrel poetry, soil, religion and sufism.

Giriş

Toplumlar birbirlerinden farklı kültürlere sahip olsalar da bünyelerinde ortak değerler bulunur. Bu değerler toplumların belleğinde kodlanarak kültüründe yer edinir. Toprak da ilkel dönemlerden günümüze kadar toplumların kültüründe anlam kazanan, insanların yaşayışına etki eden, pek çok ürünün oluşmasına yol açan değerlerden biri olmuştur. Toprak, geçmişten günümüze kadar tüm toplumlarda ehemmiyet kazanmış, saygı duyulmuş, kutsi bir özellik atfedilmiş bir unsurdur. Bununla beraber toprak dört unsur içinde kabul edilen hava, su ve ateşle birlikte karşımıza çıkarak temel elementlerden biri olarak kendini göstermiş, yaratılışın temelini oluşturmuştur.

Pek çok ulusun mitolojisinde makro kozmos olarak kabul edilen dünyanın ve mikro kozmos olarak kabul edilen insanın yaratılışında toprak temel unsur olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda Radlof'un derlediği Altay yaratılış mitinde "Tanrı bir gün insana, şöyle bir buyruk verdi: 'İn suların dibine, bir toprak getir' dedi. İnsan daldı sulara, aldı bir avuç toprak. Sulardan çıkıp verdi Tanrısına sunarak. 'Yaratılsın yer!' dedi, Tanrı sulara saçtı. Yeryüzü yaratıldı, denizler karalaştı" (Ögel, 2003, s. 452) şeklinde geçen ifadeler ile tanrının sudan çıkarttığı toprak ile yeryüzünü yarattığı anlatılır. Bunun yanında Altay ve Sibiryâ Türklerinin insanın yaratışı ile ilgili anlattığı mitlerinde toprak, ilk ve temel unsur olarak karşımıza çıkar. Göktanrı inancına sahip Türklere göre tanrının, ilk insan şeklini topraktan yaptığı ifade edilir (Ögel, 2003, s. 286). Toprak yaratılışın yanında "Yer Ana" şeklinde mitolojik düşüncenin de temelini oluşturmuştur. Mircea Eliade'ye (2003, s. 28, 244, 248) göre toprak bir anne (Yeryüzü Ana) olarak kabul edilmiş, kutsal sayılmıştır. Bunun nedenini ise toprağın sonsuz üretkenlik kapasitesi yani doğurganlığının olmasına bağlar. Toprak imgesi ile ilgili pek çok inanışın, mitin ve ritüelin günümüze kadar ulaştığını söyler. Ona göre bir anlamda kozmosun temelini oluşturmuş olan toprak, dinsel açıdan pek çok simgeye ve anlama sahiptir ve ürettiği her şeyi bağrına bastığı için kutsal sayılmıştır.

Eski Türk inanç sisteminde kutsal olarak kabul görünen toprağın önemi İslamiyet'in kabul edilişi ile beraber korunmuştur. İslam dini ile beraber Türklerin toprağa verdiği kutsi anlayış değişmeyerek yeni din ile sürdürülmüştür. İslamiyet'e göre yaratılan ilk insan olan Hz. Âdem'in özü topraktır. Elmalı Hamdi Yazır (2011) tarafından yapılan meale göre *Kur'an-ı Kerim*'de bu durum "Onu topraktan yarattı, sonra da ona "Ol" dedi, o da hemen oluverdi" (Âl-i İmrân 3/59), "O'nun ayetlerindedir ki sizi bir topraktan yarattı" (Rûm 30/20), "Sizi bir topraktan yarattı sonra, bir nufte'den, sonra bir

alaka'dan" (Mü'min 40/67) gibi ayetler ile bildirilmiştir. Yine *Kur'an-ı Kerim*'in "Araf 7/11-17" ayetlerinde Allah'ın ateşten yaratılan şeytana topraktan yaratılan insana secde etmesini istemesi, şeytanın bunun üzerine kendisinin ateşten insanın ise topraktan yaratıldığını belirterek secde etmemesi ve bunun üzerine kovulması anlatılarak toprağın ateş karşısında değeri bildirilmiştir.

İslamiyet'in kabulü ile oluşmaya başlayan İslami dönem Türk edebiyatı, tasavvufun etkisi ile gelişim göstermiş, dinî tasavvufi edebiyatın ana kavramlarından birini toprak oluşturmuştur. Toprak, madde âleminin dört unsuru (anasır-ı erbaa) arasında yer almakla birlikte anâsır-ı çehârâne olarak karşımıza çıkan nefsin dört mertebesi, dört unsur ile temsil edilmiştir. Bu temsile göre nefs-i emmâre ateş, nefs-i levvâme havaya, nefs-i mülhime su, nefs-i mutmainne topraktır (Uludağ, 2005, s. 40-41). Bununla beraber toprak, hâk terimi ile eş değer anlama gelerek türbe, bir ermişin veya yatırın kabrinin bulunduğu yer manasında kullanılmıştır. Toprak, edebiyatta birçok nitelikte karşımıza çıkmakla beraber özellikle tenasüp yolu ile anlatımlarda kullanıldığı görülür. Bazen içinde mücevherler, hazineler, kıymetli şeyler barındırması ile ele alınır bazen insanın yaratılışı nedeniyle anılır bazen ise ölenlerin toprak olacakları gerçeği hatırlatılır (Pala, 2002, s. 194). Bu bağlamda Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî gibi dinî tasavvufi edebiyatın güçlü isimleri, eserlerinde toprağı farklı şekillerde işlemiştir. Yunus Emre, *Risâletü'n Nushîyye* adlı eserinde "Topragıla bile geldi dört sıfat/Sabr u eyü hû tevekkül mekremet" diyerek Hz. Âdem'in dört unsurdan yaratıldığını belirtmiş, insanın iyi huylarının topraktan geldiğini ifade etmiştir (Harmancı, 2014, s. 27). Hacı Bektaş Veli, *Makalat* adlı eserinde "dört kapı" olarak zikredilen kapılardan hakikat kapısının birinci makamı olarak toprağı ele almış; Mevlânâ ise toplum tarafından sıkça bilinen "tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol" nasihatinde bulunmuştur (Çetin, 2015, s. 291).

Hem eski ananelerden hem de İslam inancından beslenerek on dördüncü yüzyıldan itibaren ilk ürünlerini vermeye başlayan âşık edebiyatı dinî tasavvufi etkilerle daha da zengin bir hâl alarak on altıncı yüzyılda sistemleşmiştir. Anadolu'daki dinî tasavvufi hayat, âşıklar arasında etkili olmuş ve bu gelenek içinde yetişen âşıklar zaman içinde dinî tasavvufi şiirler söyleyerek geniş halk kitlelerine seslenmiştir. Bazı âşıklar tekke çevresinde yetişerek sahip oldukları dinî tasavvufi bilgileri derin anlamlar içeren şiirler ile saz çalarak terennüm etmiştir. Âşıkların dinî tasavvufi konularda söyledikleri şiirlerde derin anlam kazanan unsurlardan biri toprak olmuştur.

Toprak konusu âşıklık geleneğinde yüzyıllar boyunca dinî tasavvufi açıdan işlenmiştir. Toprak unsurunu şiirlerinde güçlü biçimde ele alan ve geleneği en güzel biçimde temsil eden âşıklar arasında asıl adı Veysel Şatıroğlu olan Âşık Veysel (1894-1973) bulunur. Âşık Veysel, "İnsanları birlik ve beraberliğe çağırın ve hepsinden önemlisi bölücülüğü ve ayrımcılığı en büyük düşman olarak kabul eden, son asrın unutulmayan ismi" dir (Şimşek, 2016, s. 118). Âşık Veysel, gözlerini sonradan kaybetmesi ile kendini düşünmeye, gözlerini kendi iç dünyasına çevirip Allah'ı içinde görmeye başlamış ve tasavvufa yönelmiştir (Uyguner, 1971, s. 146). Onun şiirlerinde tabiata dair unsurların çeşitli temalar etrafında işlendiği görülür. Ele aldığı bu unsurlardan biri toprak olmuş, toprağı dinî tasavvufi düşüncelere göre dile getirmiştir. O, toprağı somut ve soyut yönleri ile tasavvuf esaslarından gelen düşüncelerle kendi tecrübelerini birleştirerek ele almıştır (Çeribaş, 2011, s. 70).

Çalışmamızda Âşık Veysel'in toprak ile ilgili dörtlüklerinden hareketle onun toprağı bakışı, toprağı yüklediği anlamlar ve topluma iletmek istediği mesajlar din ve tasavvuf ışığında tespit edilip değerlendirilecektir.

1. Yaratılış İmgesi Olarak Toprak

Yüzyıllardır insanoğlunun hangi maddeden yaratıldığı merak konusu olmuştur. İnsanlığın yaratılış merakına dair cevapları dinî boyutta kutsal kitaplar verir. İslamiyet'in kutsal kitabı olan *Kur'an-ı Kerim*'in pek çok ayetinde Allah'ın insanı hangi maddelerden yarattığı bildirilmiştir. İslam inancında insanın yaratılışı "Allah sizi bir topraktan, sonra bir nufteden yarattı" (Fatır 35/11) ayetinde olduğu gibi toprak eksenli olmuştur. Âşık Veysel, bu bağlamda insanın topraktan yaratılışını şöyle ifade eder:

"Cümle canlı hep topraktan
Var olmuşuz emir Hak'tan
Rahmet dile sen Allah'tan
Tükenmez rahmet deryası" (Kaya, 2004, s. 148).

Âşık Veysel, tüm canlıların topraktan yaratıldığını vurgulayarak Allah'ın emri sonucunda insanoğlunun toprak ile yoktan var edilişine dikkat çeker. Âşık Veysel'e göre varlığın var olmasının temel nedeni Allah'ın emridir. Allah'ın emri ile varlık, toprak vasıtası ile var olma hüviyeti kazanmıştır. Ona göre insanın yaratılışında kullanılan toprak tek başına değerli değildir. Toprağı değerli kılan ise yaratılışı sağlayan Allah ve O'nun emridir. Âşık Veysel, dörtlükte bir yandan insanın topraktan yaratılışına dikkat çekerken bir yandan da *Kur'an-ı Kerim*'de "Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır" (Araf 7/156) ayetine telmihte bulunarak Allah'ın rahmetinin tükenmez bir derya olduğuna değinmiştir ve topraktan yaratılan insanlara kendisini yoktan var olma özelliği kazandıran Allah'tan rahmet istenmesi gerektiğini söylemiştir (Araz, 2008, s. 2).

Âşık Veysel'e göre tüm canlılar yaratılış bakımından ortak bir kaynağa (Allah'a) ve ortak bir maddeye (toprağa) sahiptir. Bu nedenle kendisi de dâhil yaratılmış olan diğer varlıkları birer parça olarak görür. Bu anlayışından hareketle insan sevgisi, birlik beraberlik, eşitlik gibi toplumsal yapının korunmasına katkı sağlayacak vurgular yapar. Yaptığı vurguların merkezini ise yaratılışın ana maddesinin toprak, kaynağını ise Allah düşüncesi oluşturur. Herkesin aynı kaynaktan ve aynı maddeden geldiği bu nedenle herkesin eşit olduğu, Allah'ın rahmetinin bol olup herkese yeteceğine dair kullandığı ifadeler ile toplumu çatıştıran sınıfsal, ırksal, mezhepsel ayrımları gidermek ve toplumu birleştirip dayanışmaya katkıda bulunmak ister.

"Tabiata VEYSEL âşık
Topraktan olduk kardâşık
Aynı yolcuyuz yoldâşık
Sen yolcusun ben bac mıyım" (Kaya, 2004, s. 217).

Âşık Veysel'in şiirlerinde tabiat önemli bir temadır. O, kendi ifadesi ile tabiata âşıktır. Ona göre insan ile tabiat yaratılış bakımından aynı kaynaktan gelir. Bu nedenle insan ile tabiat arasında sıkı bir ilişki bulunur. Diğer bir yönüyle de tabiat, Allah'ın tecellilerini içinde barındırır. Allah'ın tabiat içinde tecelli ettiği yegâne varlık ise topraktan yaratılan insandır. İnsan, bu özelliği ile Allah'ın kulu olup aynı zamanda yaratılmış olan en üstün varlıktır. Âşık Veysel'e göre topraktan yaratılan her insan kardeştir ve aynı zamanda dünyada bir yolcudur. Bu yolculuk topraktan/Allah'tan gelip yine toprağa/Allah'a dönme yolculuğudur. Bu nedenle tüm insanlar eşittir ve aynı yolun yolcusudur.

2. Ölüm İmgesi Olarak Toprak

Ölüm, *Türkçe Sözlük*'te (2011, s. 1847) canlı hayatının tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedi uyku, emrihak, irtihal, memmat, mevt, vefat olarak tanımlanır. İslami literatürde, "ruhun, bedeni terk etmesi ve insanın bu dünyadan ahirete

göç etmesi" (Şentürk ve Yazıcı, 2005, s. 54) olarak açıklanır. *Kur'an-ı Kerim'*de ise "Her nefis ölümü tadacaktır" (Al-i İmran 3/185) ayeti ile tüm canlıların bir gün mutlak bir şekilde öleceği bildirilmektedir. Hayat, toprakla başladığı gibi toprakla son bulur. Yaşam topraktan çıkmak ölüm ise bir anlamda toprağa dönüştür (Eliade, 2003, s. 255). Maddi âlemin temelini teşkil eden toprak, dünya hayatının bitiş yeri ve ölüm ile beraber tüm insanlar için ahiret eşiği olması bakımından mistik bir anlam kazanmıştır. Toprağa yüklenen bu anlam ile varlıkların sonu, bitiş, geçiş; dünyanın faniliği, değersizliği, gerçek ile yüzleşme, kul olma idraki dile getirilmeye çalışılmıştır. Âşık Veysel de toprağı mistik bir bakış açısı ile şiirlerinde işlemiş son nefesine kadar insanlara çağrıda bulunmuştur.

*"Evvel de topraktır sonra da adım
Geldim gittim bu sahnede oynadım
Türlü türlü tebdilâta uğradım
Gâhi viran şen olurdu pos(t)larım"* (Kaya, 2004, s. 211).

Âşık Veysel'e göre insanın evveli de toprak ahiri de topraktır. Fani dünyayı bir sahneye, yaşamı ise bu sahnede rol almaya benzeterek insanın dünyaya toprak ile çıktığını, bazen mutlu bazen mutsuz oyunlar oynayarak değişim ve gelişim gösterdiğini ifade eder. İnsanın dünya sahnesine nasıl toprak ile çıktysa rolü bittiğinde bu sahneden toprak ile ineceğini vurgular.

*"VEYSEL der çıkayım yüce dağa
Ağaçlar bezenmiş yeşil yaprağa
Zaman gelir tenim düşer toprağa
Karışır toprağa toz olur gider"* (Kaya, 2004, s. 258).

Âşık Veysel, beşerî cisminin vadesi dolunca toprağa karışıp toz olacağını belirtir. Onun, "toz olur gider" söylemi sadece bedensel bir yok oluşu dile getirmek içindir. Sözelimi diğer şiirlerinde ölüm sonrası hayatı "*ebedi yurt*" (Oğuzcan, 1971, s. 248) olarak ele alması ahiret inancına sahip olduğunun delilidir. Bir taraftan toz, tasavvufta "içinde âlemdeki bütün suretlerin açıldığı, şekillerin meydana geldiği madde" (Uludağ, 2005, s. 164) olarak kabul edilir. Bu bakımdan toz, madde âleminden gayb âlemine geçiş aracıdır. Âşık Veysel de bedeni toprağa karışıp toz olunca gayb âlemine geçeceğini ifade eder.

*"Aslıma karışır toprak olunca
Çiçek olur mezarımı süslerim
Dağlar yeşil giyer bulutlar ağlar
Gök yüzünde dalgalanır seslerim"* (Kaya, 2004, s. 211).

Âşık Veysel'in toprak-ölüm algısı tasavvuftaki devir düşüncesine uygunluk gösterir. Devir; dönüş, bir eksen veya yörünge etrafında dönme (Uludağ, 2005, s. 105); manevi âlemden maddi âleme gelen ruhların tekrar ilk ve asli vatanlarına geri döndürülüşüdür (Şimşek, 2017, s. 91). Âşık Veysel, "Sizi yerden (topraktan) yarattık, yine sizi oraya döndüreceğiz" (Tâhâ 20/55) ayetine uygun olarak topraktan gelip tekrar toprağa geri dönerek asli vatanına kavuşacağını belirtir. Bedeni toprak ile karışınca tabiattaki diğer canlıların oluşumuna zemin hazırlayacaktır. Mezarında çiçekler açacak, dağlar türlü bitkilerle yeşillenecek, bulutlar yağmur yağdıracak ve şiirleri her tarafta yankılanacaktır. Âşık Veysel'de görülen toprağa giren beden, başka bir canlılığın oluşumuna zemin hazırlaması tasavvuf terimi ile "vücutiyetçi" bir anlayışın ürünüdür (Çerkezoğlu, 2015, s. 83). "Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak" (Uludağ, 2005, s. 371) şeklinde açıklanan vahdet-i vücut anlayışı Araz'a göre (2008, s. 8) Âşık Veysel'in şu mısralarda daha belirgindir:

"Ne zaman toprakla birleşir cismim

*Cümle mâhluk ile bir olur ismim
Ne hasudum kalır ne de hasmım
Eski düşmanlarım olur dos(t)larım” (Kaya, 2004, s. 211).*

Âşık Veysel'e göre kendisi toprağa/Allah'a kavuşunca geriye bıraktığı bedeni çürüyerek bütün mahluklar ile birleşerek bir olur. Bu birleşim dünyadaki esaretinin bitişi ve özgürlüğe kavuşan ruhun galibiyetidir. Galibiyetin getirdiği kazanım ise Allah'a kavuşmak, Allah ile bir olmak, bütün kötülüklerden uzaklaşmak ve düşmanlıkların yerini dostluğa bırakmaktır.

*“Benden ayrılınca kin ve buğuzum
Herkesi güzellik gösterir yüzüm
Topraktır cesedim güneştir özüm
Hava yağmur uyandırır hislerim” (Kaya, 2004, s. 211).*

Âşık Veysel, bedenini dört anasından biri olan toprak ile ruhunu ateş gibi yanan güneş ile hislerini ise tertemiz olarak dünya inen su ile dile getirir. İnsanın, toprak olunca kin ve düşmanlık besleyen nefsinden kurtulacağını böylece yüzünün güneş gibi parlayıp etrafa güzellikler saçacağını belirtir.

*“Her kim ki olursa bu sırra mazhar
Dünyayı bırakır ölmez bir eser
Gün gelir VEYSEL'i bağrına basar
Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, s. 267).*

Âşık Veysel'e göre ölüm gerçeği insanın hakikatidir. Ölümün insanın başına ne zaman ve nerede geleceği belli olmayıp bir nefes kadar yakındır. Toprak ise ölümün sırrına mazhar olmuştur. O, bu sırra ulaşan insanların dünyada kalıcı bir eser bırakmasını önerir. Toprağın herkesi bağrına bastığı gibi kendisini de bir gün bağrına basacağını söyler. Kara toprağı sadık yar olarak kabul eder. “Tasavvuf kültüründe nurlar renkle anlatılırken, kara nurun öncelikli bir yerinin olduğu ifade edilir” (Kalafat, 2017, s. 146). Âşık Veysel'in şiirinde sıfat görevi gören kara, bu dörtlüğünde ölümün yatağı anlamında kullanılır.

*“Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın kul da Allah'ta
Hakk'ın hazinesi gizli toprakta
Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, s. 267).*

Âşık Veysel, bu dörtlükte Allah'ın “Biz ona şah damarınızdan daha yakınız” (Kâf 50/16) kelamına gönderme yapar hem de ölümün ansızın gelişine dikkat çeker (Çeribaş, 2011, s. 72). Ona göre ölüm, vuslat için çıkılan yolda gösterilen son teslimiyet ve karşılaşılan son duraktır. İçinde Allah aşkını barındıran kul için ölüm bayram sayılır. Çünkü Allah'a kavuşmak için öne çıkan engel ölüm ile ortadan kalkar. Öyle ki Allah ile insan arasında perde olarak sadece iki karış toprak bulunur. Toprak, insanın hakikati olup aynı zamanda Hakk'ın hazinesini içinde barındırır.

3. Nefsin Tezahür İmgesi Olarak Toprak

Nefs, sufilere göre kulun kötü özellikleri ve yerilecek huy ve eylemleri manasına gelir (Kuşeyri, 2013, s. 172). *Kur'an-ı Kerim*'de “Çünkü nefis kötülüğü emreder” (Yusuf 12/53) bildirilmektedir. Bu anlamda kullanılan nefis kişinin en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek, kırmak ve onunla mücadele etmek gerekir (Uludağ, 2005, s. 247, 274).

*“Bunların hepsi mevcut VEYSEL'de
Yoktur diyeceğim emmare elde*

*Çamuruma karışmıştır temelde
Sabır bunun cümlesine bağ idi” (Kaya, 2004, s. 155).*

Âşık Veysel, toprak/çamur ile yaratılan insanların hamuruna nefsin de karıştığını ifade eder. Ona göre insan, yaratılış ile beraber gelen daima hevâ ve heveslerini emredici nefis ile hayat yaşar. Emmare olan nefis, “kişinin en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek, kırmak ve mücâhede kılıcı ile katletmek gerekir. Bunun için riyazet yapılı ve çile çıkarılır.” (Uludağ, 2005, s. 274). Âşık Veysel ise aç gözlülük, hırs, kin, kibir gibi kötü istek ve arzuları emreden nefsin riyazet ve çilesinde sabrın önemine dikkat çeker. Sabır ise insanın başına gelen her türlü sıkıntı nedeniyle Allah’tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, sızlanıp yakınmamak ve kendini acındırmayıp her türlü musibete dayanıklılık göstermektir (Uludağ, 2005, s. 302). Bu bağlamda Âşık Veysel, nefesine karşı sabredenlerin muradına ereceklerine, zafere ulaşacaklarına inanır.

*“Topraktandır cümle beden
Nefsini öldür ölmeden
Böyle emretmiş yaradan
Sen kalemsin ben uç muyum” (Kaya, 2004, s. 217).*

Ölümün tasavvufta ihtiyari şekli “ölmeden önce ölmek” deyimini ile ifade edilir (Uludağ, 2005, s. 284). Ölmeden önce ölmek ise insanın maddi ve manevi dileklerinden, tümünden vazgeçmesine denir (Gölpınarlı, 2017, s. 250). Ölmeden önce ölmek, nefsin ölümü anlamına gelmekte olup maddi ve bedensel zevklere yönelen hevâ ve heveslerin kökünü kazımdan geçer. Bu doğrultuda Âşık Veysel, yaratılış hakkındaki düşüncelerini, nefis terbiyesinin önemini, Allah’ın nazarında insanlar arasında farklılık olmadığını anlatmak için toprak unsurunu halk dilinin tüm samimiyeti ve sıcaklığı ile kullanır (Çeribaş, 2011, s. 71). O, nefis terbiyesinin Allah’ın emri olduğunu vurgulayarak ölmeden önce nefsin öldürmesi gerektiğini dair nasihatte bulunur.

4. İlahi aşk, Seyri Sülûk ve Teslimiyet İmgesi Olarak Toprak

Aşk; aşırı muhabbet, aşırı sevgi, sevginin son mertebesi, sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış şekli (Uludağ, 2005, s. 48) olarak tanımlanır. İlahi aşk ise Allah’a olan şiddetli muhabbet ve sevgidir. İlahi aşka sahip insan vuslata ermek ister. Bunun için seyr u sülûk adı verilen manevi yolculuğa çıkar. Seyr u sülûkun amacı insanın arzu ve isteklerini yok edip tam manası ile kendisini ilahi iradenin hâkimiyeti altına sokmasıdır (Uludağ, 2005, s. 316). Bu yolculuk, beraberinde karşılaşılan zorluklara dayanmayı ve Allah’a tam teslimiyeti gerektirir. Çünkü aşkın bedeli zorluk ve teslimiyettir.

Âşık Veysel’in sevgi dünyasına adım atıldığında, derin ve içten bir Allah sevgisiyle karşılaşılır. Bu noktada, onun sadece kelime ve dizelerle değil, aynı zamanda varlık formlarını kullanarak da Allah’a olan tutkusunu anlatma çabası gözlemlenir. “Âşık Veysel’deki Allah sevgisi o kadar derindir ki, bunu ifade edebilmek için varlık formlarının değerli gördüklerine şiirler düzmüş ve onlarla Allah’a olan sevgisini dile getirmiştir” (Çerkezoğlu, 2015, s. 84). Onun Allah sevgisini dile getirmek için kullandığı varlık formlarından biri ise topraktır. Ona göre toprak, Allah’a duyulan aşkın bir ifadesi, teslimiyetin göstergesi ve vuslata ermek için çıkılan yolun son durağıdır. “Yâr yolunda toprak olsam toz olsam” (Kaya, 2004, s. 193) ifadesi bu anlayışın ürünüdür. Onun dörtlülüklerinde toprak, Allah’a olan aşkı, vuslat için çektiği zorlukları, teslimiyetini ve sadakatini göstermek için araçtır.

*“Dilsiz oldum pepelendim
Yağmur oldum sepelendim*

*Toprak oldum tepelendim
Senin yolunda yolunda” (Kaya, 2004, s. 101).*

Yaşamının farklı zaman dilimlerinde çeşitli sıkıntılar çeken çileli bir hayata sahip Âşık Veysel, Allah’a karşı tam bir teslimiyet içinde bulunmak için çektiği acı ve ıstıraplara karşı kendi ifadesiyle yeri gelmiş dilsiz olup pepelenmiş, yeri gelmiş yağmur olup sepelenmiş, yeri gelmiş yeri gelmiş toprak olup tepelenmiş dik durmaya, mücadele etmeye çalışmıştır. Çünkü Allah’a kavuşmak için çıktığı yolculuktaki çile dolu günlerinin sonunda istediği vuslat vardır. Ona göre Allah’a kavuşabilmek için çıkılan yolda karşılaşılan çilelerden başarılı çıkabilmek için her zaman çaba gösterilmelidir.

5. Mürşit İmgesi Olarak Toprak

Âşık Veysel, toprağı duygu ve anlam yüklü bir varlık olarak kişiselleştirir. Ona göre toprak, yeryüzünde her türlü olay ve duruma tanıklık ederek bilgeliğe ulaşmıştır. İnsanın Allah’ın yarattığı düzen içindeki yerini ve önemini anlamasını sağlar. İnsanın her zaman yanında olup yardım eder. Hayatın anlamını, nasıl yaşanılması gerektiğini öğretir. Bu nedenle toprağı mürşit olarak görür. Mürşit, “rehber, delil, kılavuz, yol gösteren” (Uludağ, 2005, s. 263) anlamına gelir. Âşık Veysel, bu özel anlamıyla toprağı “kara” diyerek ona büyüklük atfeder. “Kara” Türklerin hukuki rumuzunda büyüklük ve yükseklik anlamına gelen bir ifade olarak kullanılır, aynı zamanda “büyük, baş, kuvvet, kudret, azamet” gibi manalar taşır (Cemiloğlu, 1991, s. 24). Bu bağlamda kara toprağı insanın rehberi olarak gören Âşık Veysel, onu mürşit olarak benimseyip ona “sadık bir yâr” ifadesi ile seslenir.

*“Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sadık yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yorulduğum
Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, s. 266).*

Dörtlükte görülen “sarılmak” fiili sadece sevgi ve teslimiyet gösterilen insanlara karşı uygulanır. “Sadık yârim” tabiri ile toprağı kişiselleştiren Âşık Veysel, toprağın sağlam, güvenilir oluşuna dikkat çekerek doğumda da ölümden de hayatın her noktasında insanın yanında oluşunu gösterir. Buna binaen insanın doğumundan başlayıp ölümüne kadar süren seyr u sülük adı verilen yolculuğı düşündürmek ister. Bu yolculukta ona yol gösterip hakikatin kapılarını açacak rehber bulamayıp boşa yorulduğunu görür. Nitekim bu yolculukta onunla başından beri beraber olan ona mutlak gerçeğı gösteren mürşidinin toprak olduğunu fark eder ve ona teslimiyet göstererek “sadık bir yâr” olarak kabul eder.

Âşık Veysel, mürşidini bulma sürecinde bir seri imtihandan geçerek pek çok deneyimi kazanmıştır. Birçok vefasızlar ve hayırsızla tanışmıştır. Nice mürşit adayından sonra en sonunda onun her türlü isteğıne cevap veren toprakta karar kılmıştır.

*“Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, s. 266).*

Âşık Veysel, dörtlükte güzellere teşbihi ile doğru mürşit bulmanın önemine atıfta bulunur. Ona göre herkes mürşit olamaz. Çünkü mürşit; istikamet, şefkat, merhamet gibi güzel ahlaka sahip olan vefalı ve faydalı kişilerden olmalıdır. Kendisi de nice mürşitlere bağlandığını fakat hiçbirinden vefa ve fayda göremediğinden yakınıdır. Hakiki mürşit olmayanlara karşılık topraktan her türlü istediğini aldığını belirten Âşık Veysel için toprak, Allah’ı bilmek, Allah’ı bulmak ve Allah ile beraber olmak için yol gösteren en iyi mürşittir.

“Karnın yardım kazmayınan belinen
Yüzün yırttım tırnağınan elinen
Yine beni karşıladı gülünen
Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, s. 266).

Mürşit ve müridin ilişkisinin konu alındığı bu dörtlükte Âşık Veysel, toprağa teşhis unsurları yükleyerek mürşitlerin öncelikle müritlerine merhamet ve şefkat nazarıyla baktıklarını vurgular. Çünkü mürit, yalnız olup ilahi bilgiye aç ve susuzdur. Bu yalnızlığı, açlığı ve susuzluğu gidermek için mürşidine tabi olur. Mürit çıktığı bu yolda eline kasma ve bel alıp mürşidinin karnını yarsa da elleri ile yüzünü yırtsa da mürşidi yine de müridini güller ile karşılar. Çünkü kendisine ihanet edilse de şefkat ve merhametiyle müritlerinin ayıplarını örten mürşit, Allah yolu çağrısından vazgeçmeyip istikametinden ayrılmayan güçlü bir sığınaktır. Yine bu dörtlükte Âşık Veysel, *Kur'an-ı Kerim*'de “Hem iyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel olan iyilikle sav. O zaman bakarsın ki seninle arasında bir düşmanlık bulunan yakın bir dost gibi olmuştur” (Fussulet 41/34) ayeti doğrultusunda kötülüğe iyilik yaparak karşılık vermenin faziletine dikkat çeker.

“Bütün kusurlarım toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarım düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, 267).

Âşık Veysel'e göre toprak; kusurları örten gizleyen, dertlere derman sağlayan, yaralara merhem çalıp iyileşmesini sağlayan, bağrına basmak için kollarını açıp bekleyen mürşit gibidir. Allah'tan uzaklaşan insan, nefsinin peşinden koşarak kusurlu ve kalben hasta duruma gelir. Mürşit de hakikatten ve doğrudan yana olup Allah'tan ayrı kalan insanı terbiye ederek, tecrübeleri ile yönlendirerek bu kusurları örtüp, yaralarını iyileştirir.

“Havaya bakarsam hava alırım
Toprağa bakarsam dua alırım
Topraktan ayrılısam nerde kalırım
Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, s. 267).

Âşık Veysel, toprak ve havayı karşılaştırarak insanın yaratılışının iki yönlü olduğunun çağrışımını yapar. Toprak, insanın bedenini hava ise ruhu temsil eder. Ruhun dünyevi, hayvani, menfi yönünü teşkil eden kısmı ise insanın nefistir. Âşık Veysel, nefsin arzu ve isteklerinin peşinden giderse ziyan olacağını farkındadır. Bu itibarla nefsin kontrol altına alınması ve terbiye edilmesini bilir. Bunun için mürşit olarak kişileştirdiği toprağın izinden gider. Çünkü toprak/mürşit, havanın/nefsin tezkiyesinde önemli bir rehberdir. Yüzünü topraktan/mürşitten çevirirse havanın/nefsin tesiri altında kalıp Allah'tan uzaklaşarak kötü arzu ve isteklerin kurbanı olacağını anlar. Bu nedenle toprağa/mürşide bakarsa dua alacağını, yolunu bulacağını; havaya/nefse bakarsa da kayba uğrayıp yolunu kaybedeceğini vurgular. Burada “bakmak” ifadesi” yolundan gitmek anlamında kullanılır. Toprağa/mürşide her bakış mürşidin müridine “Özüne dön!” çağrısı ve nefsin ıslahının önemli bir adımıdır.

6. Hayat, Rahmet ve Bereket İmgesi Olarak Toprak

Kur'an-ı Kerim'de “Eğer üzerinizde Allah'ın ihsanı ve merhameti olmasaydı, elbette hüsrana düşenlerden olurdunuz” (Bakara 2/64) ayeti ile Allah'ın kullarına bol nimet ve rahmet sağladığı bildirilmiştir. Allah'ın rahmet ve bereketinin tabiattaki mazharlarından birisi topraktır. Toprak, Allah'ın sonsuz rahmet ve bereketinin bir perdesi olup doğadaki canlıların yaşam alanının korunmasında, canlı hayatının devam

etmesinde, üretkenlikte, verimlikte temel unsur olarak karşımıza çıkar. Toprağın bu özellikleri Âşık Veysel'in şiirlerinde Allah'ın rahmet ve bereketi neticesinin bir sonucudur.

*“Çağlayarak o bahçeden o bağa
Hayat verir kuvvet verir toprağa
İrenk verir çiçeklere yaprağa
Nebatı toprağın bağlayan sular”* (Kaya, 2004, s. 244).

Toprak, Allah'ın koyduğu tabiat kanunları içinde su ile birlikte tabiatın dengesini kuran, tüm bitkilerin yetişmesine olanak sağlayan önemli bir unsurdur. Bu itibar ile toprak, yeryüzünün kalbi su ise bu kalbin hayatta kalmasını sağlayan damarlarıdır. *Kur'an-ı Kerim'*de “Allah, gökten su indirdi de onunla yeryüzüne ölümünden sonra hayat verdi” (Nahl 16/65) ayeti ile toprağın su ile hayat bulduğu bildirilir. Bu bağlamda Âşık Veysel'e göre toprak, su sayesinde yetiştirdiği bitkilerini zamanı gelince renk verip sergilemeye başlar. Bu sergi zamanı ise bahar mevsimidir. O, toprağın bahar mevsimi ile üretkenliğini şöyle ifade eder:

*“Baharda coşarsa bu ulu toprak
Vücuda getirir her türlü yaprak
Al yeşil giyinmiş dağlara bir bak
Besleyip büyütür yer çiçekleri”* (Kaya, 2004, s. 165).

Bahar gelince tabiat, adeta yeniden doğar ve bağrına bastığı tüm canlıları birbirleri ile tekrar buluşturur. Bahar mevsimi toprak ile beraber hayatı yenileme ve tekrar diriltme mevsimidir. *Kur'an-ı Kerim'*de bahar mevsiminden alınması gereken ders için “Sen yeryüzünü görürsün boynu bükük huşû halinde; derken üzerine suyu indiriverdik mi deplenir ve kabarır. Şüphe yok ki ona o hayatı veren elbette ölüleri dirilticidir. Hakikat O her şeye kadirdir” (Fussilet 41/39) ayeti ile Allah'ın kudret ve iradesine dikkat çekilir. Bu netice ile Âşık Veysel, toprağın Allah'ın kudret ve iradesinin tezahürü olarak canlıları besleyen, büyüten, hayata bahar mevsimi ile yeniden kazandıran bir kaynak oluşuna dikkat çeker.

Âşık Veysel, tabiatın bir dengeye göre yaratılıp hayat verilmesini dizilerinde işler. “Toprak mevce geldi yer yeşillendi” (Kaya, 2004, s. 228) diyerek yeryüzünün canlanışını anlatır. “Taş eritir toprak yapar” (Kaya, 2004, s. 171) diyerek doğanın sürekli değişim içinde olduğunu gösterir. “Düşer yaprak toprak olur” (Kaya, 2004, s. 171) diyerek mevsimlerin döngüsüne dikkat çeker. Âşık Veysel, bu dizeleriyle Allah'ın rahmet ve bereketinin bir göstergesi olarak doğadaki tüm canlıların birbirine bağlı olduğunu ve birbirlerine katkıda bulduklarını ifade eder.

*“Âdem'den bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyve yetirdi
Her gün beni tepesinde götürdü
Benim sadık yârim kara topraktır”* (Kaya, 2004, s. 266).

Âşık Veysel, toprağı Allah'ın rahmet ve bereketinin sonucu olarak Hz. Adem'den bu zamana kadar nesillerin devamını sağlayan bir varlık olarak görür. “Allah öyle bir ilâhtır ki gökleri ve yeri yarattı ve yukarıdan bir su indirdi de onunla size rızık için türlü ürünler çıkardı” (İbrahim 14/32) ayeti kerimesine atıfta bulunarak Allah'ın kullarını ilk insandan günümüze kadar toprak ve su vasıtası ile çeşitli meyveler verip rızıklandırdığını dile getirir.

*“Dileğin var ise Allah'tan
Almak için uzağa gitme topraktan
Cömertlik toprağa verilmiş Hak'tan*

Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, s. 267).

Âşık Veysel, Allah’a yapılan dualara ve Allah’ın dualara icabet edişine dikkat çeker. Dua, her şeye muhtaç olan insanın ihtiyacının karşılanması için Allah’a yalvarıp yardım dilemesidir. Duada kulun herhangi bir aracı olmadan doğrudan Allah ile muhatap olması esastır. *Kur’an-ı Kerim’de “Rabbimiz buyurdu: ‘Yalvarın ki size karşılık vereyim” (Mü’min 40/60) ayeti ile Allah’ın kullarının duasına icabet ettiği bildirilir. Bu bağlamda Âşık Veysel, duanın sadece Allah’a yapılacağına dikkat çekip toprak örneği ile Allah’ın duaları kabul ettiğini ve cömert oluşunu ifade eder. Çünkü ona göre toprağın cömert oluşu, kulun duasının neticesi ve Allah’ın cömertliğinin tezahürüdür.*

7. Çalışkanlık, Emek ve Helal Rızık İmgesi Olarak Toprak

İslamiyet’te her Müslümanın rızıkını kazanmak için çalışması temel kaidelerdendir. Çalışmak Müslümanın bir görevidir ve aynı zamanda kazancının da helal olması gereklidir. Allah’ın tüm kullarını çalıştığı kadar rızıklandırılması, insanın çalıştıktan sonra Allah’a tevekkül edilmesinin gerekliliği *Kur’an-ı Kerim’de “Allah’ın bazılarına diğerlerinden fazla verdiği şeyleri istemeyin. Erkeklere çalışmalarından bir pay vardır, kadınlara da çalışmalarından bir pay vardır; çalışın da Allah’tan lütfunu isteyin” (Nisâ 4/32) ayeti ile bildirilmiştir. Âşık Veysel bu ayet ışığında toprağın Allah’ın cömertliği ile gelen bir rızık kapısı olduğunu, herkesin emeğine ve çalışkanlığına göre rızıkını verdiğini söyler:*

*“Çalışırsan toprak verir cömerttir
Emeksiz istemek dermansız derttir
Çalışmak insana büyük servettir
Kese coşar gönül coşar el coşar” (Kaya, 2004, s. 249).*

Âşık Veysel’e göre toprak, kendisine emek harcatmadan ekmek yerdirmes. Çalışan insan her türlü ekmeğini topraktan çıkarır. Helal lokma tedariki için toprak verilen en büyük nimettir. Emeksiz elde edilen kazanç ise derde fayda vermeyen derman gibidir. Alın teri ile çalışıp kazanmak insanın en büyük servetidir. Alın teri ile ıslanan toprak kurumaz ve cömertliği sayesinde insanı mutluluğa kavuşturur. Maddi refahın yanında manevi refahı sağlayarak insanın hayatını cennete dönüştürür.

*“Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile dövmeyince kıt verdi
Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2004, s. 266).*

“Ne ekersen onu biçersin” atasözüne uygun olarak kişi alın teri ile ne kadar toprak ile uğraşırsa vaktini ne kadar harcarsa toprak o kadar ürün verir. Kendisi ile ilgilenmeyen kişiye karşı toprak Allah’ın bereketli yüzünü göstermez. Bakılmayan sürülmeyen toprak, biçimden ve düzenden yoksuz, uyumsuz bir varlığa dönüşür. Oluşan bu kaos durumu toprağın işlenmesi ile yerini kozmosa bırakır. Her işlendiğinde besin zincirinin oluşmasına katkı sağlayarak hayatı canlandırır. Toprağı alın teri ile işleyen insan bir bakıma kendi gönül tarlasını da işlemiş olur. Alın teri, insanı gönül tarlasına zarar veren tahrip eden nefsinin hırs, harama meyil gibi kötülüklerinden arındırır ve Allah’a daha da yaklaştırır.

Âşık Veysel, toprağın bereketli olup ürün vermesi için ihtiyaç duyduğu suyu, yağmuru teşbih yaparak kendi alın teri ve gözyaşları ile temin ettiğini söyler. Böylelikle helal rızık ile bereketlenmiş olur:

*“Yağmur olsam yağa yağa
Terim gözyaşım toprağa*

VEYSEL *bağlanmış bir bağa*
Gözyaşların siler gider" (Kaya, 2004, s. 255).

Bir yandan Âşık Veysel, toprağı alın teri ile işleyerek Allah'ın rahmet ve bereketinden yararlanan insanın türküsünü şu mısralar ile ifade eder:

"İşkence yaptıkça bana gülerdi
Bunda yalan yoktur herkes de gördü
Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sadık yârim kara topraktır" (Kaya, 2004, s. 266).

Toprağa atılan her tohum, Allah'ın emri ve rahmeti ile hayat bulup yeşerir. İnsan, toprağa karşı vefalı olmasa da toprak insana bağlı olup cömert davranır. İnsanoğlu toprağa işkence etse de buna karşılık toprak bir çekirdeğe dört bostan vererek bolluk dağıtır. Nitekim insan da Allah'ı unutsa, Allah kulunu unutmayıp ona cömert davranarak rızıklandırır. Kul, Allah'a ne kadar yaklaşırsa Allah da kuluna o kadar yaklaşır. Bir hadiste Cenab-ı Hak "Eğer kulum bana bir karış yaklaşırsa ben de ona bir arşın yaklaşırım. Eğer kulum bana bir arşın yaklaşırsa ben de o kuluma bir kulaç yaklaşırım. Eğer kulum bana yürüyerek gelirse ben de ona koşarak varırım" (Ez-zebdî, 2014: s. 1107) geçer.

Köyün toprakla iç içe yaşadığı 1944 senesinde Köy Enstitüsü'nde görev yapan ve aynı zamanda çiftçi bir aileden gelen Âşık Veysel, toprağın kıymetini herkesten daha iyi bilir (Şenocak, 2017, s. 517). O, toprak kıymetini ve sevgisini yansıttığı şiirleri ile insanlara doğanın dengesini korumanın önemini anlatarak derin bir etki bırakır. Onun mirası, toprağa ve çiftçilerin emeğine olan değeri hatırlatır. Onun öğretileri, toprağın sadece geçim kaynağı olmadığını, aynı zamanda gelecek nesillere aktarılması gereken bir miras olduğunu vurgular. Bu nedenle, toplumun toprakla olan bağını güçlendirmeyi kendine görev edinir. İnsanlara iyi bir gelecek için izlenmesi gereken yolu şu şekilde çizerek nasihatte bulunur:

"Eğer çiftçi isen sarıl tutaktan
Ne ekersen onu biçen topraktan
Yaklaşma tembele geç git uzaktan
Tembelin çenesi gevezec' olur" (Kaya, 2004, s. 276).

Âşık Veysel, bir taraftan toprağa sarılmak gerektiğini vurgularken bir taraftan tembel olup alın teri ile çalışmayan ve çenesi ile aldatıp helal kazanç sağlamayan insanlara yaklaşmamak gerektiğini öğütler. Bir anlamda, Allah'a sarılmak gerektiğini ve Allah'a yakın olmak için çalışmayan, Allah yolunda olmayan insanlardan uzak durulmasını tembihler. Nitekim kendisini yaratan, ona rahmet ve bereketi ile bakıp rızıklandıran Allah'tan uzak kalan insanın varlığın sırrını anlayabilmesi mümkün değildir.

Sonuç

Dinî tasavvufi konulu âşık şiirlerinde en çok kullanılan unsurlardan biri olan toprak, varlığın temel maddesidir. Toprak bir taraftan Allah'ın yarattığı tüm varlıkların özünü bünyesinde barındırırken bir taraftan da çeşitli inanç ve değerlerin sembolü olarak karşımıza çıkar. Şiirlerinde toprağa dinî ve tasavvufi açıdan bakarak insanlara çağrıda bulunan, öğüt veren Âşık Veysel, toprağı sembolleştirerek farklı anlamlarda kullanmıştır. Onun dörtlüklerinden hareketle toprağa atfettiği manalar, insanlığa bulunduğu çağrılar ve öğütler din ve tasavvuf ışığında semantik (anlambilim) yönden incelenmiştir. Bu bağlamda Âşık Veysel'in şiirlerindeki toprak unsuruna dair şu tespitlerde bulunulmuştur:

Yaratılışın temel maddesinin toprak olduğu; Allah'ın emri ile varlığın (insanın) toprak vasıtası ile var olma hüviyeti kazandırıldığı ifade edilmiştir. Bu anlayıştan hareketle din ve tasavvufun amaçları arasında yer alan insan sevgisi, birlik beraberlik, eşitlik gibi toplumsal yapının korunmasına katkı sağlayacak vurgular yapılmıştır. Ölümün, yadsınamaz bir gerçek olduğu, insan bedeninin bir gün kara toprak ile buluşarak ahiret kapılarının açılacağı dile getirilmiştir. Fani olan hayatın nasıl yaşanması gerektiğine dair çağrılarda bulunulmuştur. Toprak ile yaratılan insanın hamuruna kötülüğü emredici nefsin karıştığını dile getirilmiştir. Nefsin ölmeden önce öldürülmesi gerektiğini belirtilip sabrın nefis tezkiyesi için önemine dikkat çekilmiştir. Allah'a duyulan aşk, teslimiyet ve sadakat toprak üzerinden ifade etmiştir. Toprak mürşit olarak kişiselleştirmiş; Allah'ı bilmek, Allah'ı bulup vuslata ermek için kılavuzluk gösteren bu mürşide "sadık yâr" denilmiştir. Allah'ın toprak aracılığıyla varlığa hayat vermesi, tabiatın dengesini koruması, üretimi ve beslenmeyi sağlaması vurgulanmıştır. Allah'ın çalışkanlığa ve emeğe karşı cömert olduğu, dualara icabet ettiği toprak unsuru ile anlatılmış, toprağın helal rızık kapısı olduğu ifade edilmiştir.

Yaptığımız tespitlere göre Âşık Veysel'in toprak unsurunu işlediği şiirleri insanların kendileriyle, toplumla, tabiatla ve Allah ile ilişkilerini anlamaları noktasında yol gösterdiği görülmektedir. Bu şiirler, onun derin dinî tasavvufi düşüncelerini ifade ederek insanın ruhsal derinliklerine inmek ve varoluşsal sorularını sorgulamak için kullandığı güçlü bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Araz, R. (2008). Âşık Veysel'in Şiirinde Dinî ve Tasavvufî Temayüller. *Berceste Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*, 7 (68), 28-33.
- Cemiloğlu, İ. (1991). Dilimizdeki "Kara" Kelimesi Hakkında. *Milli Folklor*, 12, 22-26.
- Çeribaş, M. (2011). Âşık Veysel'in Duygu ve Düşünce Dünyasında Toprak. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 134, 70-72.
- Çerkezoğlu, E. (2015). *Âşık Veysel Şatıroğlu'nun şiirlerinde Din ve Dindarlık*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Çetin, N. (2015). İslâm Tarihinde Birlikte Yaşama Ahlâkına Tasavvuf Düşüncesinin Katkısı (Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ ve Yûnus Emre'den Örnekler). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 36, 281-298.
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Ez-zebidi (2014). *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tercîd-i Sarîh ve Tercemesi*. (Çev. Harun Ünal), İstanbul: Ravza Yayınları
- Gölpınarlı, Abdülbaki (2017). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Harmancı, M. (2014). Kutlu Başlangıçtan Ebedi İstirahatgaha: Türk Tasavvuf Edebiyatında Toprak Algısı. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 13, 23-38.
- Kalafat, Y. (2017). Mitoloji-Tasavvuf İlişkilendirmesinde Âşık Veysel'de Toprak. *Dünya Ozamı Âşık Veysel Sempozyumu Bildirileri*, 24-25 Mayıs 2015, Sivas: İlk Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, C. 1, 139-151.
- Kaya, D. (2004). *Âşık Veysel*. Sivas: Sivas Valiliği Yayınları.
- Kuşeyrî, A. (2013). *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi*. İstanbul: İlk Harf Yayınevi.

- Oğuzcan, Ü. Y. (1971). *Âşık Veysel Şatıroğlu Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ögel, B. (2003). *Türk Mitolojisi*, C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Pala, İ. (2002). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: LM Yayınları.
- Şenocak, E. (2017). Âşık Veysel'in Şiirlerinde Toprak Ana. *Turkish Studies*, 12 (21), 503-518.
- Şentürk, L. ve Yazıcı S. (2005). *İslâm İlmihali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şimşek, E. (2016). Âşık Veysel'in Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri Üzerine Değerlendirme. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 9, 117-126.
- Şimşek, S. (2017). *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük* (haz. Haluk Şükrü Akalın - vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uludağ, S. (2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Uyguner, M. (1971). Âşık Veysel'in Tasavvuf'a Dönük Şiirleri. *Türk Dili Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi*, 24 (236), 144-150.
- Yazır, E. M. H. (2011). *Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Meali* (Sad. Mustafa Kasadar). İstanbul: Ravza Yayınları.